

24. ÁBRA.
Lovas járőr 1941-ben
(Forrás: Fortepan / Kókány
Jenő / 107657)

SOMKUTAS RÓBERT*

A NÉMET ALÁRENDELTSÉGBE LÉPTETETT MAGYAR KIRÁLYI I. GYORSHADTEST TEVÉKENYSÉGE

VIII. RÉSZ

TOVÁBB ELŐRE A BUG FOLYÓIG (1941. 07. 20–22.)

A Barbarossa hadművelet keretében a magyar királyi I. gyors-hadtest két (páncélozott) felderítő-zászlóalja 1941. július 9-től a német Dél Hadseregcsoport alárendeltségében vett részt a Szovjetunió elleni hadműveletben. Július 16-ától a gyors-hadtest a német 17. hadsereg teljes alárendeltségébe került, és – mint annak gyorsan mozgó egységét – a hadsereg déli szárnyán vetették be. A sorozat jelenlegi része a Sztálin-vonal átlépését követő hadmozdulatokat, és azok részleteit idézi fel.

Július 20-án az 1. lovasdandár lovas egységei reggel Halajkocvétől (*Halajkowce*) folytatták az előrenyomulást. [53; 131. o.] A Sztálin-vonalat átlépve Virbovec (*Wierzbowiec*), Kurilowce Murovanye (*Kurylowce Murowane*) helységeken keresztül 30 kilométert nyomultak előre Dzurin (Dzuryn) irányába, miközben több fontos hidat vettek birtokba. [54; 90. o.] [55; 25–26. o.]

Ez a sikeres előrenyomulás tette lehetővé, hogy a gyors-hadtest a Kameniec-Podolski (*Kameniecz-Podolszki*) területén pihenő 2. gépkocsizó dandárt Dunajowcin (*Dunajowczi*) ke-

resztül előre tudta vonni, és július 20-dikáról 21-dikére virradóra a lovasdandárt leváltva, harcra vetette. A lovasdandár ezt követően a hadtest második lépcsőjébe került.

A korabeli értékelés szerint a lovascsapat hasznos tapasztalatokat szerzett a kornak megfelelő szervezettel és fegyverzettel ellátott lovasság alkalmazása területén. A dandár parancsnoka, Vattay Antal tábornok a Magyar Katonai Szemleiben megjelent cikkében a műveletet úgy összegezte, hogy sajátos magyar elgondolások alapján szüle-

* Ny. alezredes. ORCID:
0000-0002-3746-9588

25. ÁBRA. A harctevékenység körzete 1941. 07. 20–22. időszakban. Térképrészlet (Forrás: HIM. A német haderő 1:30000 térképe, Sonderausgabe 7.40 U 49 Kameniec Podolski, 1941.)

tett meg a lovasság korszerű alkalmazása. Nevezetesen: „széles arcvonalon szétbontakozottan támadva, az ellenség puhapontjainak kitapogátása, ennek felismerése után kíméletlen erőösszevonás e gyenge pont ellen, más arcvonalszakasz rovására; gyors és meglepő irányból való támadás ott, ahol a helyi súlyképzés lehetséges; ellenséges túlerő ellen szétszórt csoportokban való védelem, váltakozva a kedvező irányból végrehajtott támadással – ami mind végeredményben nem más, mint a hagyományos lovas szellemmel végrehajtott ősi magyar lovas harceljárás korszerűsített köntösben”. [56; 25. o.]

Ez idő alatt a 2. gépkocsizó dandár felkészült, hogy – amint az lehetséges – azonnal megkezdje csapatai előrevonását, és felzárkózzon az 1. lovasdandár mögé. A menetet Kamenyec-Podolszkijból azonban, csak a német 257. gyaloghadosztály átvonulása után tudta megkezdeni. A dandár parancsot kapott, hogy 13 órakor kezdje meg a menetet Minkovce (Minkowce), Nova Usica (Nowa Uscyca), Kurilovce Murovanye irányába. A parancsot aznap délután pontosították, és a menet folytatását rendelték el Sarogrodon (Szarograd) át Tulcsin (Tultschin) és Braclav (Brazlaw) térségébe annak érdekében, hogy az előttük lévő 1. lovasdandár harcrendjén áthaladva a gyorshadtest déli szárnyán Sarogrodtól keletre felújítsák

a hadtest támadását. Kitartó menetük ellenére, az élen haladó csapatok később estig csak Tatariszkáig (Tatarszka) jutottak el.

Július 20-án a hadtest légi támogatását biztosító repülőcsoport az 1. közelfelderítő század (9 db He 46-os) és a beérkező 1./3 vadászpilóta század (12 db CR-42-es „Káro Ász”), az Aradó Ar 96 típusú futárgépével együtt Bar repülőterére települt.

Július 21-én a 2. gépkocsizó dandár 2. felderítő zászlóalja már a hajnali órákban megkezdte a felderítési feladatokat végrehajtását Lucyniec (Luczyniec), Sarograd, Dzurinnon át Tulcsin, Braclav Gejvoron irányába. Reggel 6 órára a felderítők elérték Sarogrodot, ahol felvették az összeköttetést a német erőkkel. A dandár állományának többsége felzárkózott a lovasdandár bal szárnyára, és harcba lépve határozottan törtek előre. [53; 134. o.]

Az élen haladó 6. gépkocsizó zászlóalja a kora délutáni órákban egy szovjet hadosztály erős utóvédjét fedezte fel, amelyet megtámadott, és rövid harc után visszavonulásra készített. A felderítő-zászlóalj és az elővéd, a szovjet csapatokat követve 150 foglyot ejtett.

Dzurinnál az elővéd zászlóalj megtámadta a szovjet utóvédet, rövid harc után legyőzte, és 17:45-kor elfoglalta a helységet. A csapatok többsége és a dandárparancsnokság is ott éjszakázott, míg a Strugába irányított

csapatok a sikeres, gyors menetük miatt már Sarogrodig fel tudott zárkózni a többiekhez, és éjszakára helyben beszállásolták magukat.

Az 1. lovasdandár – a Sztálin-vonalon történt átjutást követően – egy 30 kilométeres előrenyomulás után minden különösebb nehézség nélkül elfoglalta Obuhovot (Obuchov) [58; 321. o.], míg a felderítő osztaga kijutott Berezovig (Berezow)²¹.

A dandár estére Halajkovce–Kuracsin (Kuraczyn) vonalába, a 3. huszárezred Mlinovka (Mlynowka) és Ploszka (Ploska) községekbe, míg a 4. huszárezred – amely a Nyimircse (Niemiercze) körzetében esetlegesen visszamaradt szovjet erők felkutatását végezte – a zömével 20 órára Kanadkorovce (Kanadkorowce) területére érkezett.

A dandár 1. lovas páncélos zászlóaljának kisharcokosi egysége Homenki Dzurinba (Chomenki Dzuryn) ért. A dandár estére a 2. gépkocsizó dandár mögött jobbra lépcsőzve biztosította a hadtest jobb szárnyát, közben felvette a kapcsolatot a 3. román hadsereggel.

A hadtestparancsnok ebben a helyzetben állította meg az előrenyomulásukat. Miklós tábornok tisztában volt a lovasdandár lehetőségeivel, tudta, hogy egy harcokocikkal megerősített nagyobb erejű csoportosítás megsemmisítő csapást mérhet a seregteré. [55; 26. o.]

²¹ A korabeli német térképen történt ellenőrzésem alapján ez a helység inkább Berezovka (Berezowka) lehetett, mert Obuhovtól Berezovo mintegy 30 km-re található DNY-i irányban, míg Berezovka hasonló távolságra de DK-i irányban. Így valószínűleg a felderítő szervek ide jutottak ki! Lásd térképrészlet. SR.).

26. ÁBRA. A dandár kovácsműhelye (Forrás: Fortepan / Kókány Jenő / 107585)

Mivel az 1. lovasdandár a hadtest tevékenységi sávjából kiszorult, a harcok befejeztével az élcsapatoktól több mint 50 kilométerre lemaradva, részeivel a Dzurin körzetében történő begyülekezést és az állományrendezést kapta másnapi feladatuként. A harcok során elszenvedett nagyarányú lövészettség miatt a hátsó nélkül maradt huszárokból gyalogszázadokat alakítottak, és a további harcok során így alkalmazták őket.

A gyorsdandár július 19–21. között – a 17. hadsereg déli sávjához mentén –, a rendelkezésére álló két dandár alkalmazásával mintegy 40 kilométer szélességű támadási sávban, jelentős harci sikereket elérve 100 kilométert nyomult előre. Ez azért számít jelentős teljesítménynek, mert mindezt a nyári esőzés idején, igen rossz minőségű utakon, sok esetben utak nélkül, számtalan vízi akadály leküzdésével, a dandárok elszigetelt önálló tevékenységével hajtotta végre. A rendelkezésre álló felderítőerők helyes alkalmazása lehetővé tette a parancsnokok számára, hogy a kellő időben megkapott felderítési adatok alapján hozzák meg döntéseiket és intézkedéseiket az ellenség tevékenységének kivédése, a saját csapatok erőinek megóvása, és a sikeres harctevékenység irányítása érdekében.

AZ 1. GÉPKOCSIZÓ DANDÁR A NÉMET LII. HADTEST ALÁRENDELTSÉGÉBEN (JÚLIUS 20–22.)

Július 20-án az 1. gépkocsizó dandárt – Bar helységgarccal történt elfoglalása után – a gyorsdandár állományából ideiglenesen kiemelve, július 20–22. között alárendelték a német LII. hadtestnek. [59] Új feladata az volt, hogy helyezze át támadását a Bug nyugati partjára, és Pecsaraig törjön előre, majd a folyón való átkelést követően a beérkező szovjet erőkkel szemben délről fedezze a bekerítés végrehajtását.

A dandár felderítőerői még július 19-én este elérték Sztanyiszlavcsik déli kijáratát. Feladatuk kapták a 101. német hadosztály előretörő gyorscsapatainak felmentését, amelyek 50 kilométerre betörték az ellenség vonala mögé. Már majdnem kijutottak a Bug folyóhoz, amikor Pecsara előtt bekerítették őket a szovjet csapatok. [59] Az 1. gépkocsizó dandár parancsnoka, a német 100. könnyű hadosztály megerősítésére kijelölt erők részére hajnali 2 órakor riadót rendelt el. A feladatra kijelölt 1./2. üteggel megerősített 9. harcokocsizászlóalj, az 1./4. gépvontatású üteggel megerősített 1. gépkocsizó zászlóalj, valamint az 1. gépvontatású tüzérszázad törzsével

hajnali 3 órakor menetben megindultak Mezirov (Mezyrov) felé. [53; 131. o.]

A dandár parancsnoka, a német hadtest parancsnokától kapott feladatról reggel 9 órakor jelentett a hozzá kiérkező gyorsdandár parancsnokának, és légi felderítést kért a lehetséges útvonal kiválasztása érdekében. A légi felderítés végrehajtásával a dandár 1/b. (felderítő) osztályvezetőjét, Zentay István vezérkari századost bízta meg, aki a bari reptérről, a németek által biztosított Fieseler Fi 156-os repülőgéppel a 2 órában felderítő repülést sikeresen végrehajtotta. [56; 39–40. o.]

A kapott felderítési eredmények alapján, a dandárparancsnok a Pecsara felé történő előrenyomulás útvonalául a Bar, Mezirov, Zmizinka, (Zmierzynka), Krasznoje (Krasznoje) menetvonalat választotta. [53; 131. o.] 12 órára Mezirovba beérkezett a dandár 100. könnyűhadosztályt megerősítő csoportosítása. Számukra elrendelték a pihenőt, és az eszközök feltöltését. [53; 131. o.]

Az 1. gépkocsizó dandár zöme – a német 100. könnyű és a 257. gyaloghadosztály menetelő egységei miatt – csak 14.30-kor tudott elindulni Barról, így az aznapra meghatározott menet cél helyett csak Pjenkova Moravaska (Pienkowka Morachwaska) terü-

letéig jutottak ki. A dandárparancsnok egyeztetett a német 100. hadosztály parancsnokával annak érdekében, hogy a támadást – amint az lehetséges –, együttesen indítsák meg. A következő napra a dandár zömével az előretörést Pecsarára Krasznoje, Pirogov (*Pirogow*), Rogoszna (*Rogosna*) útvonalon tervezte, és azt követően a felderítés fő iránya már Braclav volt.

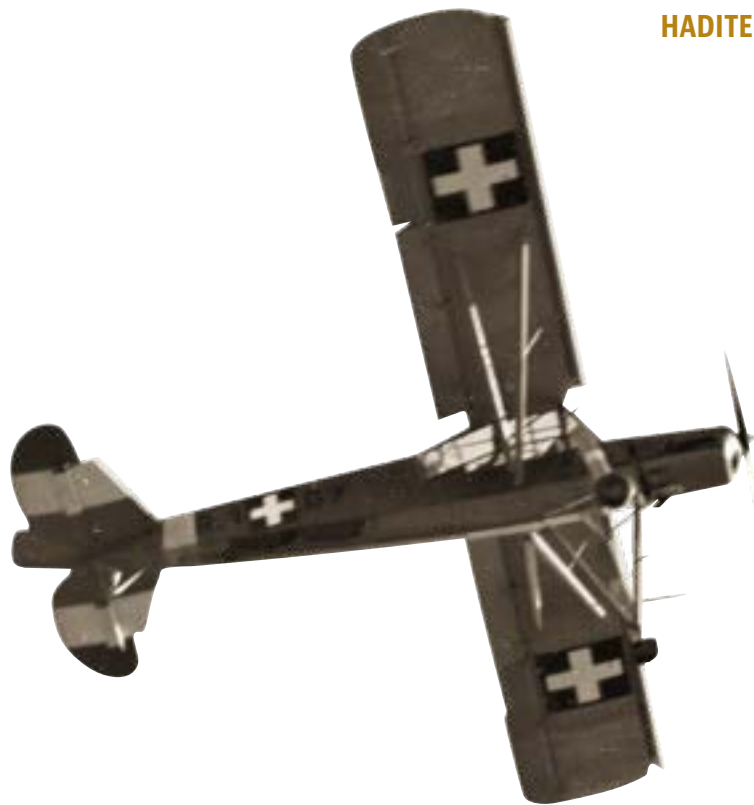
Délre az erős szél felszárította az utakat, így a feltöltések végrehajtása után megindulhatott az elővédnek kijelölt, megerősített 3. gépkocsizó zászlóalj. Késő este érkeztek Sztaniszlavcsikra (*Stanislawczyk*), ahonnan a német előljáró parancsára a szovjetek által újra elfoglalt Voznyovcét (*Wozniowce*) rövid harc után – 4 halott és 9 sebesült árán – visszavették. [53; 132. o.]

A dandár elővédje július 20-án 20.40-re kiérkezett a Rogosznától mintegy 8–10 kilométerre nyugatra eső területre. Az előretörő felderítő- és elővéderők felvették a kapcsolatot a bekerítésben lévő német erőkkel. [55]

Az éllépcső parancsnoka, csapatával még aznap éjszaka az orosz gyűrésén át benyomult Ivanovciba (*Iwanowcy*), ezzel felszabadította a Rahnij Polevijében (*Rachny Polewyje*) körülbírt 1 tisztből és 30 főből álló német elővédet. Másnap (21-én) reggelig minden szovjet ellentámadást visszavert, és sikerült kapcsolatot teremtenie a kiszabadult német csapattal, valamint a 125. hadosztály elővédjével. [53; 132. o.]

Július 21-én az 1. gépkocsizó dandár, a katonák többségének beérkezését követően, Sztaniszlavcsikon keresztül Zmizinkaig tört előre. A dandár parancsnoka hajnali 4 órakor a Pjenkova Moravaska út és a vasút kereszteződésénél személyesen, szóban adta ki zászlóalj- és osztályparancsnokainak a támadásra szólító parancsot.

A 3. gépkocsizó zászlóalj ekkora már – az előző nap óta a 125. hadosztály elővédjével és a 37/1. üteg két szakaszával együtt – harcban állt Rahnij Polevijétől keletre eső területen, és támadásukkal Rogoszna irányába akartak tért nyerni. Az élcsapatot Rogoszna előtt körbezárták. A zászlóaljparancsnok – aki maga is beszorult a gyűrűbe – vezetésével a belül lévő,

27. ÁBRA.

A magyar légierő Fieseler Fi 156C futárrepülőgépe, amit alkalmanként légi felderítési feladatok végrehajtására is bevetettek (Forrás: Fortepan / Konok Tamás, id. / 43156)

és a kívül maradt erők együttes támadásával, illetve a megerősítő tüzérség tűztámogatásával a szovjet bekerítési gyűrűt sikeresen szétptattintották, és kitörtek. Közben a magyar és a német páncéltörő ágyúk 15 harckocsit lőttek ki. Estére a zászlóalj súlyos harcok árán birtokba vette Rogoszna községet. [57; 44. o.] A dandár parancsnoka a bekerített magyar és német erők kiszabadításának meggyorsítása, és a szovjet nyomás alól történő tehermentesítése érdekében intézkedett a seregetest másik két csoportosításának az elővédzászlóalj két szárnyán történő harcba vetésére.

Az I./1. gépvontatású üteggel megerősített 1. gépkocsizó zászlóalj feladata az volt, hogy gyorsan előre nyomuljon a jobb szárnyon Pirogov (*Pirogow*) – Pecsara irányban. Azonban Pirogovtól délre erős ellenséges állást derítettek fel, amit az I./1. gépvontatású üteg közelharcra vert vissza. A zászlóalj támadása Uliga (*Ulyga*) szegélyén estig elakadt. [57; 44. o.]

A 9. harckocsizó zászlóalj (amelyet a 3. gépkocsizó zászlóalj egy századával, az 1. légvédelmi gépágyús üteg egy gépágyús szakasz 2 lövegével, a német 37./1. légvédelmi üteggel, valamint két páncéltörő ágyúval erősítették meg) a Rahnij Polevije helységhez kiérkezve a dandár bal szárnyán nyomult előre a tőle északra lévő Onukovci (*Onukowzy*) falu irányában.

A zászlóalj az előretörés során a Bug folyó előtt erős tüzérségi tűzbe került, ami elől kitért Rotevelje területére. [53; 44. o.]

A támadás az ellenség szervezett ellenállása miatt megakadt. A dandár harcálláspontra érkező német III. hadtest parancsnoka – arra hivatkozva, hogy csak „alarendelt csapatok” vannak a dandár előtt – személyesen sürgette a dandárparancsnokot a támadás leggyorsabb módon – gépkocsikon való – végrehajtására. A dandár előtt azonban a dandárparancsnok feltételezése szerint legalább egy – nagyszámú harckocsikkal és tüzérségi eszközökkel – megerősített ezred volt védelemben, amely igazán kedvezőtlen volt az azonnali támadás végrehajtására. Az utóvéderők csoportosítását és összetételét a további felderítés – amit a közvetlen harcérintkezésben lévő csapatok elvégeztek –, igazolta.

Július 22-én az 1. gépkocsizó dandár előtt lévő erők még mindig kitartóan védekeztek. Az ellenállás letörésére a 3. gépkocsizó zászlóalj parancsot kapott, hogy egységes tüzérségi tűztámogatás mellett törjön előre a Rogoszna–Pecsara irányba, vegye birtokba a Bug folyón lévő átjárókat, és vezesse be a felderítést Braclavig. Ezzel egyidőben a Bug északi partján a 2. gépkocsizó zászlóalj is támadási parancsot kapott Pecsara irányába. [60]

28. ÁBRA. Kilőtt magyar 39M Csaba felderítő páncélgépkocsi 1941 júliusában, Rogoszna körzetében
(Forrás: HTM, 91436/FK)

Az 1. gépkocsizó zászlóalj az előtte lévő erők elleni támadás felújítását kapta feladatul Uliga, Uliska (*Ulyshka*) területéről annak érdekében, hogy kivesse a szovjet erőket az állásaikból. A parancs kiadása után a dandárparancsnok a vezérkarfőnökkel együtt előre ment az 1. zászlóaljparancsnokhoz, hogy tájékozzódjon a harc menetéről.

Közben a 3. gépkocsizó zászlóalj jelentette, hogy támadása kibontakozott, és az is kitűnt a jelzésből, hogy az 1. gépkocsizó zászlóalj előtt szívósan védekező ellenség hátában jutott ki. Mivel az első lépcsőben harcolók és a menetben lévő parancsnok közöt összeköttetés nem volt, a segédtiszt a jelentést Zentay István vezérkari századosnak mutatta be. Zentay vk. szds., aki a dandár 1/b. (felderítő) osztályvezetője volt, azonnal látta a kínálkozó alkalmat az ellenség meghátráltatására. A dandárparancsnok nevében parancsot adott, hogy a 3. gépkocsizó zászlóalj és az 1. felderítő zászlóalj törjenek tovább előre Pecsarára. Vegyék birtokba a Bug átjáróját, a felderítő-zászlóalj vezesse be a felderítést Braclav felé, a 3. gépkocsizó zászlóalj pedig a 9. harckocsizászlóaljnak Rogosznán

lévő századával együtt súllyal (napjaink kifejezésével: fő erőkifejtésével) a Pecsara–Szadki műút mentén támadja oldalba és hátba az Uliszká-tól délkeletre védekező ellenséget. Erről egyidejűleg értesítést küldött az 1. gépkocsizó zászlóaljnak is, így a 10 óraker kezdődő támadáshoz az alakulat is csatlakozott. A támadás meglepte a szovjeteket, de továbbra is elszántan védekeztek, végül a csoportosítást közös erővel felszámolták. [53; 135. o.] A magyar csapatok 17 óraker bevonultak a lángokban álló városba, és ott töltötték az éjszakát. [58; 321. o.] Másnapra a szétszóródott német erőkkel is fel tudták venni az összeköttetést.²² [59]

Az ütközetben a dandár 21 szovjet harckocsit megsemmisített, 14 löveget, 1 harckocsit, 16 gépkocsit, sok száz kézfegyvert zsákmányolt és 250 hadifoglyot ejtett. A dandár állományából 26 fő hősi halált halt, 50 fő megsebesült, és 10 fő eltűnt. A járműállományból 3 nem javítható páncélgépkocsi, 16 gépjármű és 12 harckocsi (ebből 7 javítható) veszteség volt. [55; 24. o.] Július 22-én az éjszaka folyamán a 2. gépkocsizó zászlóalj felváltotta a 3. zászlóaljat, és miután az 1. gépkocsi-

HIVATKOZÁSOK

- [53] Várhalmi Iván. 2012. A m. kir. honvédség erőfeszítése a gépesítés területén 1920-tól – 1941. 06-ig. A Kárpát-csoport, majd az I. gyorsadtest hadműveletei a Szovjetunióban 1941-ben. Magánkiadás;
- [54] Dr. Csima Lajos. 1961. Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945). A Honvédelmi Minisztérium Központi Irtattár kiadása;
- [55] Dr. Lengyel Ferenc. 1994. Az I. M. Kir. Gyorshadtest hadműveletei a Szovjetunió elleni háborúban (1941. július 9 – november 15.), Hadtörténelmi jegyzet, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Hadtörténelmi Tanszék;
- [56] Vitéz Vattay Antal. 1942. Az 1. lovasdandár a szovjet elleni háborúban, Magyar Katonai Szemle 1942. 7. szám 15–43. o.;
- [57] Zentay István. 1942. „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!” (Hadinapló), Budapest: a Vitézi Rend Zrínyi Csoport kiadása;
- [58] Magyarország hadtörténete Két kötetben, Főszerkesztő: Liptai Ervin, Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó;
- [59] Zsedényi Zoltán. 1942. A gyorsadtest hadműveletei Oroszországban 1941. Előadás az Országos Tiszti kaszinóban/Budapest, 1942. III. 20, Kézirat, HIM HL 6577.
- [60] Zentay István. „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!” (Hadinapló), Budapest: a Vitézi Rend Zrínyi Csoport kiadása, 1942. 47. o.

zó utászszázad hidat vert, a Bug túlsó oldalán hídfőállást foglalt. Az 1. felderítő zászlóalj is odamentelt, valamint a 10. és a VIII. kerékpáros zászlóaljak felzárkóztak Ivanovcinál. [53; 134. o.]

13 óraker parancs érkezett a 17. hadseregtől, hogy az 1. gépkocsizó dandár Pecsatra, Stojanij (*Stojany*), Uliga területen álljon meg, mert a Braclavban lévő szovjet erők a korábban feltételezetteknel nagyobbak, és kiépített védőállásokat foglaltak el. Elrendelték, hogy a kijelölt területen várják meg, míg a német 100. könnyű hadosztály áttöri a szovjet védőállásokat. [57; 48. o.] Ekkor került vissza az 1. gépkocsizó dandár a magyar gyorsadtest alárendeltségébe, míg a parancsnoksága Pecsarán települt.

(Folytatjuk)

²² Igaz, nem tipikus eset, hogy a felderítésért (és itt az elhárításért is) felelős vezérkari tiszt (ha úgy tetszik, felderítő főnök) parancsnoki szerepkört vállal fel, azonban ezt a végzettsége és a képzettsége lehetővé tette, és bátran alkalmazta tudását. Egy ilyen rendkívüli helyzetben (az azonnali parancsnoki döntés szükségessége) ennek felvállalása döntő jelentőségűnek bizonyult a harcok kimenetele szempontjából. Amikor a (bármilyen szintű) felderítőtiszt az adott ellenséges helyzetről jelent, egyben javaslatot is tesz a saját csapatok alkalmazására is.